

Глава IV

**ПЕШАДИЈСКО
НАОРУЖАЊЕ
ОСМАНСКЕ ВОЈСКЕ**

Мртви војници Конфедерације леже у јарку, иза заштитног зида, након друге битке код Фредериксбурга 3. маја 1863. Поред њихових бживотних тела лежи неколицина мускета Енфилд М1853.

Да би модернизовала своје наоружање, „Војна комисија” Порте (Bab-i Seasker) је 1864. године у Француској и Белгији наручила по 8.000 а у Великој Британији 66.000 „малокалибарских” жлебљених перкусионих спредњача од чега је испоручено 58.853.

ПУШКА ЈЕДНОМЕТНА, ОСТРАГУША, СИСТЕМА SNIDER M1866

Но, како је у то време већина европских армија прелазила на острагпунеће системе, Цариград се 1866. године определио за конверзионо решење америчког конструктора Џејкоба Снајдера (Jacob Snider, 1811-1866) и Франсоа Ежена Шнајдера (Francois Eugene Schneider) које је 9/21. јуна 1862. било патентирано у Великој Британији под бр. 1828. На овакво опредељење свакако је имала утицаја и одлука Велике Британије која је исте, 1866. године за конверзију својих спредњача .577 Pattern 1853 Enfield усвојила Шнајдеров затварач. Порта је 1867. године са белгијском пушкарском радионицом Tilkin Tasset, Liege, склопила уговор о конверзији 30.000 енфилда на шнајдеров систем. Преправке су вршене у кругу истанбулског Tophane Amire Fabrikalari, што је допринело да и турски радници савладају процес адаптације. Тако је до 1868. године у домаћој фабрици на острагпунећи систем Snider (.588 1867 Model Snider Tüfeği) адаптирано укупно 90.000 спредњача.

Током исте, 1868. године, одлучено је да се у САД и Европи купе машине за производњу затварача система Шнајдер. На машинама, које су из САД стигле 1869, у фабрици је недељно израђивано између 400 и 500 затварача. Но, ово није могло да задовољи потребе армије која је захтевала још најмање 30.000 острагуша (у недостатку спредњача погодних за конверзију, недељно је адаптирано највише 400 пушака). Да би се решио проблем, започета је масовна набавка жлебљених спредњача из САД. Наиме, после завршетка Грађанског рата, на тржишту се по ниској цени могло набавити оружје намењено како Конфедерацији, тако и Унији. Радило се о америчким пушкама .58 (14,7 mm) Springfield M1861 и M1863, британским .577 (14,7 mm) Enfield Pattern 1853 rifle-musket и M1860 (кратке пушке), белгијским .58 Minie M1853 и „бечким штуцевима” у „америчком ка-либру” .58 (Viyanakari tüfekleri, Jagerstutzen M1854 Lorenz). Првим уговором од 26. јула/7. августа 1869, купљено је 114.000 пушака система Енфилд за 464.000 долара (јединична цена 4 долара) и 125.000 система Спрингфилд за 875.000 долара (јединична цена 7 долара). Убрзо је набављено још 98.240 белгијских .58 Minie M1853 и „бечких штуцева” а до 1876. године Османска империја је укупно набавила 642.240 спредњача различитих система и порекла.

Крајем 1869, адаптација 15.000 пушака Енфилд и Спрингфилд наручена у иностранству, а прерада 15.000 поверена домаћем заводу. Како ни то није задовољавало потребе војске, 1870. године је донета одлука да се из америчког контингента 108.500 спредњача у калибру .588 такође преради на острагпунећи систем Шнајдер (до тада прерађиване на систем Peabody), а посао око адаптације уговорен је директно са Владом САД. Током 1872, интензивирао је рад на адаптацији и у земљи тако да су дневно конвертоване 372 пушке. Осим тога, освојена је и производња комплетних, нових пушака система Шнајдер, које су, за разлику од конвертованих (37 куруша), коштале знатно више - 117,5 куруша. Захваљујући иностраним заводима и домаћој фабрици, до 1876. године, од до тада набављених 462.240, 323.503 спредњача је адаптирано на острагпунеће једнометке система Шнајдер M1867 које су испоручене армији. Без обзира што се 1872. године одлучила за нове, квалитетније острагуше, Порта је 16/28. марта 1877. Белгији поверила конверзију на Шнајдеров систем још 75.000 британских спредњача Енфиелд.

Пушка једнометна, острагуша, .58 система Snider M1866 (ТТЗ)

Калибар: 14,7 mm

Број жлебова: 3

Дужина цеви: 930 mm

Дужина пушке: 1372 mm

Маса пушке: 4140 g

Број метака: 1

Почетна брзина зрна: (Vo) 359 m/s

Дужина чауре: 62,5 mm

Маса барутног пуњења: 4,6 g

Маса зрна: 31,1 g

Маса метка: 46,1 g

Затварач: кладасти

| Турска једнометна пушка острагуша, .58 система Snider M1866

ПУШКА ЈЕДНОМЕТНА, ОСТРАГУША, .45 СИСТЕМА PEABODY-MARTINI M1871/74

Порта је, наиме, 20. децембра 1872/1. јануара 1873. са америчком фирмом *Providence Tool Company, Providence, Rhode Island*, потписала уговор о изради и испоруци 200.000 једнометних острагпуњећих пушака система *Peabody-Martini* у калибру .45 (11,43 mm). У суштини, „Провиденс Тул” је успео да путем судског спора преузме уговор од компаније *Winchester Repeating Arms Co.* датиран у августу 1872. године. Нови уговор на додатних 300.000 пушака верификован је 27. фебруара/11. марта 1873. Сагласност на нову нарудбину, односно, повећање квоте на 500.000 пушака, 10/22 маја је дао лично султан *Abdülaziz*. Но, 11/23. августа исте, 1873. године, нарудбина је повећана за још 100.000 Пибоди-Мартинија. Осим тога, 5000 пушака је наручила султанова мајка Пертевнијал (Хасеки Пертевнијал, *Pertevniyal Sultan*, 1810-1883), а 717 - Порта као награду за заслужне грађане. Укупна османска нарудбина из 1873/ године је, практично, износила 605.717 пибоди-мартинија. До децембра 1874. у Цариград је из САД стигло 54.000 пушака; 28. октобра/9. новембра 1875. завршено је 200.000, од којих је фабрика као залог до исплате транше дуга задржала

59.000. До краја 1875. Отоманској империји је испоручено 172.000 Пибоди-Мартинија. Баб-и-Сераскер је до пролећа 1876. приспело оружје поделио оперативним јединицама. „Провиденс Тул” је 8/20. новембра 1876. године довршио 369.200 пушака „А-Модел” (са кочницом), након чега је производња обустављена. До тог тренутка, у Цариград је било експедовано 292.534 пушке док је 76.666 задржано као залог.

| Турска пушка .45 система Peabody-Martini M1871

Производња, сада „Б-Модела” (без кочнице), настављена је 25. априла/7. маја 1879. и комплетан контингент је завршен 12/24. децембра 1879. Но, како је Порта, након ратова 1876-1878. запала у финансијску кризу па није отплаћивала дугове, испорука оружја ће се отезати наредних шест година. До марта 1883, након наплате већег дела потраживања, „Провиденс Тул” је Империји испоручио 550.781 пушака. Наиме, 37.639 пушака (5.639 и 25.600) је пропало током две хаварије британског пароброда *John Bramhall* којим се вршио прекоокеански транспорт а 16.580 се још увек налазило у фабричким складиштима до исплате последње транше дуга. Уништене пушке су поново израђене тако да је свих 605.717 Пибоди-Мартинија Цариграду испоручено 1885. године.

Пушка једнометна, .45, система Пибоди-Мартини M1871/74

Метак: .45 (11,43x55mmR) са месинганом чауром, централно паљење

Дужина цеви: 825 mm

Број жлебова: 7, угао увијања 3° 41'

Затварач: блок, падајући

Укупна дужина: 1.240 mm

Капацитет: 1 метак

Маса: 3.950 g

Почетна брзина зрна (Vo): 385 m/s

Почетна енергија зрна (Eo): 2.335 J

Сигнатуре: Са леве стране сандука: „PEABODY & MARTINI PATENTS, MAN'FED BY PROVIDENCE TOOL CO. PROV. R.I. U.S.A“; са десне стране сандука *Tughra* султана Абдулазиза и серијски број арапским бројевима.

МУСКЕТА И КАРАБИН ВИШЕМЕТНИ, .44, СИСТЕМА WINCHESTER M1866

Што се тиче вишеметног оружја система *Winchester M1866* у калибру .44 Henry (11x23mmR), Порта је 20. децембра 1869/1. јануара 1870. са фирмом *Winchester Repeating Arms Co.* потписала уговор према коме се произвођач обавезао да наручиоцу до 28. октобра/9. новембра исте године испоручи 15.000 мускета (пешадијских пушака) и 5.000 коњичких

| Тотали и детаљи вишеметне пушке и карабина .44 Winchester M1866

карабина у квотама од по 1.000 комада недељно. Турци су 1/13. јуна 1871. (према другим изворима 26. јула/7. августа) наручили нових 30.000 мускета. Америчка фабрика се обавезала да ће наруџбину испунити до 3/15. септембра 1871. и то у недељним квотама од 400 до 2.000 мускета. Следећа набавка од 24. марта/5. априла 1873. подразумевала је 2.300 мускета. Коначно, према наредна два уговора склопљена до 1876, Порта је набавила још 924 мускете и 13.425 карабина. Значи, до избијања рата са Србијом и Црном Гором, комплетна османска армија је располагала са 292.534 пушака .45 Peabody-Martini M71/74, 48.224 мускета и 18.425 коњичких карабина .44 Winchester M1866.

Страни дописници су током 1875. године забележили да је коњички пук у Бањалуци био наоружан карабинима Винчестер, а Комисија за војне послове Босанског вилајета је 4/16. новембра 1876. команданту помоћне војске Бихаћког округа Мехмед Дервиш-паши упутила наређење да је потребно да се заложи на опремању војске Винчестер пушкама, које су им раније достављене, и снајдер пушкама, које ће оставити резервисти.

Пешидијска пушка (мускета) .44 Винчестер M1866

Метак: 44 Henry (.44 Rimfire, .44 Long Rimfire, 11x23mmR), ободно паљење

Дужина цеви: 660 mm

Број жлебова: 6, корак 5.700 mm

Затварач: полужни, блок-падајући

Укупна дужина: 1.170 mm

Капацитет: 17 метака

Маса (са прибором за чишћење у кундаку): 3.900 g

Почетна брзина зрна (Vo): 343 m/s

Почетна енергија зрна (Eo): 765 J

Сигнатура: на горњој страни цеви - „WINCHESTER'S-REPEATING-ARMS. NEW HAVEN, CT. KING'S-IMPROVEMENT-PATENTED MARCH 29, 1866 OCTOBER 16, 1860“; на продужетку репа сандука, са доње стране врата кундака, серијски број оружја.

Карабин .44 Винчестер M1866

Укупна дужина: 990 mm

Дужина цеви: 510 mm

Број жлебова: 6, корак 5.000 mm

Капацитет, метака: 13

Маса (са прибором за чишћење у кундаку): 3.230 g

Иначе, комплетна османска армија је током ратова 1876-1878 имала 935.000 пушака различитих система. У овим сукобима, Србија је запленила укупно 17.313 турских пушака, од тога 5.937 Peabody-Martini M1873 и 88 мускета и карабина Winchester M1866. Према турским изворима, често се дешавало да редиф на бојишту оставља потпуно нове, још неупотребљене пушке система Пибоди-Мартини.

| Турски револвер .44 Smith & Wesson New Model No. 3

| Црногорски принц Мирко Петровић (седи, лево) у лову. Део пратилаца наоружан турским Винчестеркама

| Турске официрске сабље за све родове типа к'лч М1850

| Главнокомандујући турске војске у Србији - Абдул Керим Паша (1807-1883)

НОСИЛАЦ ПРОЈЕКТА

ХУМАНИТАРНА
ОРГАНИЗАЦИЈА
ГРАДИТЕЉИ МИРА

ПОКРОВИТЕЉ

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД,
ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И
СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

ПАРТНЕРИ НА ПРОЈЕКТУ

ГРАД
КРУШЕВАЦ

НАРОДНИ МУЗЕЈ
КРУШЕВАЦ

ПРИЈАТЕЉИ ПРОЈЕКТА

САВЕЗ УДРУЖЕЊА
БОРАЦА
СРБИЈЕ

УДРУЖЕЊЕ
БОРАЦА
КОРДУНА

Издавач:

Хуманитарна организација
„ГРАДИТЕЉИ МИРА”

За издавача:

Верољуб СМИЉКОВИЋ

Текст, илустрације и
одабир фотографија:

Бранко БОГДАНОВИЋ

Лектор:

Љиљана КОРИЦА

Ликовни уредник:

Горан РАДОМИРОВИЋ

Припрема за штампу:

Urbanprint GROUP

Штампа:

Urbanprint GROUP

Тираж:

50 ПРИМЕРАКА

Издање „Крушевачки крај у
српско-турским ратовима
- Креветска битка” је
реализовано као пратећи
каталог истоимене ликовне
изложбе одржане у Крушевцу
у сусрет стопедестогодишњици
Првог српско - турског рата

Покровитељ пројекта:

Министарство за рад,
запошљавање, борачка и
социјална питања
Републике Србије

Партнери на пројекту:

Град Крушевац и
Народни музеј Крушевац

Пријатељи пројекта:

Савез удружења бораца Србије
Удружење бораца Кордуна

У **крушевцу,**
2025. године